УДК 378.8

Кабанська О. С.

ОВОЛОДІННЯ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПРОЦЕДУРОЮ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито суть та функції педагогічного прогнозування, визначено знання та вміння, які необхідно засвоїти студентам для його здійснення. Виділено педагогічні умови, що забезпечують ефективне оволодіння майбутніми учителями процедурою педагогічного прогнозування у процесі позааудиторної навчальної діяльності.

Ключові слова: прогнозування, педагогічне прогнозування, майбутні вчителі, поззаудиторна навчальна діяльність.

В статье раскрыты сущность и функции педагогического прогнозирования, определены знания и умения, которые необходимо усвоить студентам для его осуществления. Выделены педагогические условия, обеспечивающие овладение будущими учителями процедурой педагогического прогнозирования в процессе внеаудиторной учебной деятельности.

Ключевые слова: прогнозирование, педагогическое прогнозирование, будущие учителя, внеаудиторная учебная деятельность.

The article reveals the essence and functions of pedagogical forecasting, defines the knowledge and skills students are to acquire to make such forecasts, determines the pedagogical conditions ensuing that teachers-to-be acquire the pedagogical forecasting procedure during their extracurricular learning activity.

Key words: forecasting, pedagogical forecasting, teachers-to-be, extracurricular learning activity.

Постановка проблеми. В умовах динамічного розвитку сучасного суспільства від вчителів вимагається швидко й адекватно реагувати на будь-які зміни в актуальних суспільних запитах, вміти приймати рішення на основі правильного передбачення подальшого розвитку педагогічних процесів. Однак процедура прогнозування може забезпечити підвищення ефективності навчально-виховної взаємодії тільки в тому випадку, якщо вона буде здійснюватися як науково обґрунтована аналітична діяльність. Важливо також відзначити, що у зв’язку з реформуванням системи

© Кабанська О. С., 2010

підготовки майбутніх учителів на засадах Болонського процесу значно підвищується роль позааудиторної навчальної діяльності студентів, яка має значні можливості щодо підвищення якості цієї підготовки шляхом її змістового збагачення й урахування індивідуальних інтересів і потреб кожної особистості. Саме тому оволодіння майбутніми вчителями процедурою педагогічного прогнозування у процесі позааудиторної навчальної діяльності слід вважати своєчасною для вивчення проблемою.

Аналіз актуальних досліджень. Як установлено, свої думки щодо важливості здійснення педагогічного передбачення висловлювали у своїх працях так відомі науковці різних часів, як Я. А. Коменський, І. Песталоцці, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський та інші. Проте педагогічна прогностика як галузь наукових знань сформувалася тільки в 70-х роках XX ст. Зокрема, теоретико-методологічні засади проблеми педагогічного прогнозування було визначено в наукових працях Ю. Бабанського, Б. Гершунського, П. Підкасистого, М. Скаткіна. Роль і значення цього феномена у професійній діяльності вчителя висвітлено у працях Б. Бітінаса, В. Загвязинського, М. Поташніка, М. Скаткіна, Л. Спіріна, В. Якуніна. Знання та вміння, які забезпечують здатність фахівця до педагогічного прогнозування, схарактеризовано в публікаціях Т. Димової, Л. Регуш та інших фахівців.

Однак аналіз наукової літератури засвідчив, що проблема оволодіння майбутніми вчителями процедурою педагогічного прогнозування у процесі позааудиторної навчальної діяльності ще не була об’єктом спеціального педагогічного дослідження.

Мета статті – схарактеризувати процедуру педагогічного прогнозування та визначити педагогічні умови, які забезпечують успішне оволодіння майбутніми вчителями цієї процедурою у процесі позааудиторної навчальної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Очевидно, що для розкриття суті поняття «педагогічне прогнозування» необхідно спочатку визначитися з тлумаченням терміну «прогнозування». Так, у наукових працях різних авторів ця дефініція трактується як:

1) вид пізнавальної діяльності (А. Брушлинський, Л. Регуш [1; 9]);

2) ідеальне експериментування, яке спрямовується на відтворення процесу становлення бажаного майбутнього й виступає як закономірний етап подальшого розвитку явища (М. Лізгіна [6]);

3) процес отримання випереджальної інформації (Б. Гершунський, Я. Пруха [2]);

4) процес здійснення прогнозу, де під прогнозом мається на увазі науково обґрунтоване судження про можливі стани об'єкта в майбутньому чи про альтернативні шляхи й терміни його здійснення (Е. Араб-Огли, І. Бестужев-Лада та інші [7]).

Отже, прогнозування спрямовано на передбачення подальшого перебігу й результатів розвитку певного об'єкта.

Зрозуміло, що ця процедура в галузі шкільної освіти має свої специфічні особливості, які насамперед зумовлені тим, що в педагогічній справі задіяні активні суб'єкти – вчитель та учні, кожний із яких має свої особистісні характеристики, інтереси та потреби. Важливою особливістю педагогічного прогнозування є й те, що неправильно сформульовані вчителем висновки як результат проведення цієї процедури можуть призвести до негативних наслідків у його роботі зі школярами. Серед специфічних рис педагогічного прогнозування слід відзначити також те, що його результати виступають підґрунтям для забезпечення цілеспрямованого перетворення й подальшого розвитку об'єкта цієї процедури. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що педагогічне прогнозування в контексті дослідження розуміється як вид професійної діяльності вчителя, спрямований на визначення перспектив подальшого розвитку об'єкта цієї процедури, що дає змогу забезпечити на нього ефективний науково обґрунтований вплив.

Як підкреслює Т. Димова, у світлі реалізації процедури педагогічного прогнозування вносяться певні зміни в усі інші функції вчителя, а саме:

1) діагностична – спрямовується на визначення вчителем вихідного стану досліджуваного об'єкта, внутрішніх тенденцій його розвитку в контексті врахування визначених параметрів прогнозування;

2) організаторська – забезпечує організацію прогностичного дослідження на основі відбору необхідної інформації, яка має відрізнятися точністю й достовірністю;

3) комунікативна – зумовлює у процесі комунікації з різними учасниками педагогічного процесу збір даних, потрібних для успішного здійснення педагогічного прогнозування;

4) власне прогностична – здійснює безпосереднє прогнозування подальшого розвитку визначеного об'єкта [4, с. 35-36]. Крім того, в наукових працях (Б. Гершунський, Т. Димова, В. Краєвський, Я. Пруха та інші) визначено такі специфічні функції педагогічного прогнозування:

1) дослідницька – передбачає, що цій процедурі передує теоретичне обґрунтування її організації та змісту;

2) світоглядна – забезпечує зміни у світоглядній позиції педагога, стимулюючи його перехід від простого констатування наявності певних педагогічних феноменів до пояснення причин їх виникнення та прогнозування подальшого розвитку;

3) системоутворююча – орієнтує вчителя на сприйняття педагогічного прогнозування як складника системи інших видів прогнозувань, з якими воно тісно пов'язано: соціального, економічного тощо);

4) перетворююча – передбачає створення певних моделей, які, імовірно, будуть реалізовані в майбутньому, забезпечуючи зміни в існуючій освітній практиці;

5) управлінська – відображає необхідність прогнозування будь-яких управлінських рішень під час реалізації навчально-виховного процесу [2-5].

Оволодіння майбутнім учителем процедури педагогічного прогнозування передбачає засвоєння необхідних для цього знань і умінь. На основі аналізу праць фахівців з цього питання було визначено, що в контексті окресленої проблеми студенти передусім мають засвоїти знання про:

1) суть, роль, відмітні ознаки педагогічного прогнозування, його місце у структурній діяльності вчителя;

2) принципи та критерії, які дають змогу здійснювати ефективне педагогічне прогнозування;

3) методи педагогічного прогнозування [4, с. 63].

Водночас було з'ясовано, що оволодіння процедурою педагогічного прогнозування вимагає опанування майбутніми вчителями насамперед таких умінь:

1) визначати причинно-наслідкові зв'язки й тенденції у розвитку об'єкта прогнозування;

2) реконструювати й перетворювати уявлення, в яких відображають образи цього об'єкта в минулому й майбутньому;

3) висувати гіпотези подальшого розвитку об'єкта прогнозування й аналізувати їх у світлі встановлення достовірності, імовірності й перспективності;

4) планувати свої дії, адже план виступає зв'язуючою ланкою між отриманням інформації про майбутнє й включенням цієї інформації в організацію діяльності та управління нею [8, с. 11].

Однак результати проведеного нами пілотажного дослідження, в якому брали участь 156 студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди свідчать про те, що переважна більшість із них (майже 79 %) не володіє на гідному рівні визначеними вище знаннями та вміннями. На основі аналізу наукових праць та результатів проведеного пілотажного дослідження нами було сформульовано припущення, що ефективність оволодіння майбутніми вчителями процедурою педагогічного прогнозування у процесі позааудиторної навчальної діяльності підвищиться за таких педагогічних умов:

1) забезпечення оволодіння ними знаннями та вміннями, необхідними для даної процедури, у процесі вивчення спеціально розробленого з цією метою авторського спецкурсу;

2) закріплення засвоєних студентами знань і вмінь у процесі проходження педагогічної практики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для перевірки висунутого припущення було організовано педагогічний експеримент, який відбувається у природних умовах життєдіяльності педагогічного ВНЗ і передбачає реалізацію вищевказаних педагогічних умов на практиці. Отримані поточні результати засвідчили позитивні зміни у стані сформованості у студентів знань і вмінь, необхідних для здійснення педагогічного прогнозування. Це виступає підставою для продовження експериментальної роботи в визначеному напрямі.

Література

1. Брушлинский А. В. Мышление и прогнозирование : логико-психологический анализ / А. В. Брушлинский. – М. : Мысль, 1979. – 230 с.
2. Гершунский Б. С. Дидактическая прогностика : Некоторые актуальные проблемы теории и практики / Б. С. Гершунский, Я. Пруха. – Киев : Высшая школа, 1979. – 240 с.
3. Гершунский Б. С. Педагогическая прогностика : методология, теория, практика. – К. : Высшая школа, 1986. – 200 с.
4. Дымова Т. В. Обучение будущих учителей педагогическому прогнозированию : дис. ... канд. пед.. наук : 13.00.08 / Т. В. Дымова. – Астрахань, 1998. – 203 с.

5. Краевский В. В. Прогностическая функция дидактики / В. В. Краевский // Прогнозирование развития школы и педагогической науки. – Волгоград, 1986. – С. 252.
6. Лезгина М. Л. Детерминация прогнозирования / М. Л. Лезгина. – Л. : ЛГУ, 1983. – 111 с.
7. Рабочая книга по прогнозированию / [Э. А. Араб-Оглы, И. В. Бестужев-Лада, Н. Ф. Гаврилов и др.]. – Москва : Мысль, 1982. – 430 с.
8. Регуш Л. А. Прогностическая способность учителя и ее диагностика : учеб. пособ. : ЛГПИ, 1989. – 88 с.
9. Регуш Л. А. Развитие способностей прогнозирования в познавательной деятельности : учеб пособ. / Л. А. Регуш. – Л. : ЛГПИ, 1983. – 82 с.